

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Verkligheten i sagoform?

*En kvalitativ studie om hur sexuella övergrepp mot barn framställs i
barnböcker.*

Maja Johnsson & Nellie Krabbe
Kandidatuppsats
VT18
Antal ord: 14593
Handledare: Maria Heintz
Examinator: Håkan Johansson

Abstract

Authors: Maja Johnsson & Nellie Krabbe

Title: The reality in children's literature?

Supervisor: Maria Heintz

Assessor: Håkan Johansson

Within society, sexual abuse is a subject of taboo and has a number of stigmas attached to it which can make it difficult for children to talk about it let alone make a disclosure as typically can be a relative or someone that the child trusts. The aim of this study was to gain a better understanding of how sexual abuse against children is depicted in children's literature. Within our study we have examined how sexual abuse is portrayed by the authors, we have also looked at the characters and emotions that are described and expressed in relation to sexual abuse. The study that we have carried out is providing pivotal information for social workers who are working with children who have been a victim of sexual abuse. Our study highlights the importance of children's books as a source of understandable information for the children around sexual abuse. The study is based on eight children's books that informs about sexual abuse in a number of different ways. We decided to focus our study on children's books whose target audience is children from the ages 3-12. We have decided to focus on this age group as sexual abuse against children over 12 carry a number of different implications and the perpetrators are dissimilar. By doing a text analysis of the books with the theoretical concepts norm and deviance we found that children books show sexual abuse in a slightly different way than how it is in reality. This is probably a way to try to create a change in the way children see the phenomenon. Even though the sexual abuse itself is described as a deviance in all of the books we found that instead of depicting the reality which for example is that children do not dare to talk to a grown ups about the sexual abuse, the majority of the children in the literature goes directly to their parents to tell them about the abuse. Another example is that common feelings in reality like shame and guilt is not mentioned in more than two of the books. In other words: children's literature teach children how grown ups would like for them to act and feel when they have gotten sexually abused.

Key words: Sexual abuse, Children, Social work, Children's literature, Norms and Deviance.

Innehållsförteckning

Abstract	1
1. Inledning	4
1.1 Problemformulering	4
1.2 Syfte och Frågeställningar	6
2. Kunskapsläge	6
2.1 Normalitet och avvikelse	6
2.1.1 FN:s Barnkonvention som norm	6
2.1.2 Sexualitet	7
2.2 Sexuella övergrepp mot barn	7
2.3 Att våga berätta	10
2.4 Hur barn får information om sexuella övergrepp	11
3. Teoretisk utgångspunkt	12
3.1 Normalitet och avvikelse	12
3.1.1 Stigma	14
4. Metod	14
4.1 Metodologiska överväganden	14
4.2 Urval	16
4.3 Metodens tillförlitlighet	17
4.4 Bearbetning och Analys	18
4.4.1 Begreppstabell i kodning	19
4.5 Arbetsfördelning	20
5. Resultat och analys	22
5.1 Presentation av empiri	22
5.1.1 Barnen i Kramdalen: en saga om integritet, tafsare och nättroll (Sjölander & Sjölander 2017)	22
5.1.2 Bläckfisken (Dahle, Nyhus 2017)	23
5.1.3 Charlie säger NEJ! (Carlström, Källhage & Ziegler 2017)	24
5.1.4 Min kropp är min (Enoksson 2006)	24
5.1.5 Peter-Alexander den store (Grensman 2007)	24
5.1.6 Snaskgubben: en bok för alla barn som inte låter sig luras (Ljungberg 2013)	25
5.1.7 Vilda säger NEJ! (Bosson Rydell 2006)	25
5.1.8 Tryggboken: Vi lär oss om gränser och magkänslan (Kleven 2014)	26
5.2 Hur framställs sexuella övergrepp i barnböcker?	26
5.2.1 Det fysiska övergreppet	26
5.2.2 Det stereotypa övergreppet/normalitet i barnböcker	28

5.2.3 Barnets reaktion	30
5.3 Vilka karaktärer finns representerade i barnböcker?	32
5.3.1 De utsatta	32
5.3.1.1 Huvudkaraktären	32
5.3.1.2 Kön	32
5.3.1.3 De utsattas bakgrund	34
5.3.2 Förövarna	36
5.3.2.1 Förövarna som avvikare	36
5.3.2.2 Den stereotypiska förövaren	37
5.3.3 Hjälparna	38
5.3.3.1 Vuxna som hjälpare	38
5.3.3.2 Föräldrar	39
5.3.3.3 Hjälpare enligt normen	40
5.4 Vilka känslor benämns i barnböcker förekomma vid sexuella övergrepp?	40
5.4.1 Negativt associerade känslor	40
5.4.2 Positivt associerade känslor	43
6. Avslutande diskussion	44
7. Litteraturlista	48
7.1 Empiriskt material	48
7.2 Referenslista	48

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Av de barn som lever i Sverige uppskattas vart femte barn ha blivit utsatt för sexuella övergrepp (Landberg et al. 2015). Av dessa är det mindre än 10% som kommer till socialtjänstens eller polisens kännedom (ibid.). Internationella studier visar på liknande siffror. Exempelvis har en studie som omfattar statistik från 22 olika länder påvisat att 19,7% av kvinnorna och 7,9% av männen hade utsatts för någon form av sexuellt övergrepp som barn (Batoool & Abtahi 2017). Schechters och Roberges definition (Schechter & Roberge 1976) av ett sexuellt övergrepp mot barn är den internationellt mest använda och refererade definitionen. Definitionen på svenska är enligt Svedin och Banck (2002:58): “Sexuellt övergrepp definieras som indragandet av beroende och utvecklingsmässigt omogna barn i sexuella handlingar som de inte riktigt förstår, som de omöjligen med insikt kan ge samtycke till eller som är ett brott mot de sociala normerna för rollrelationerna inom familjen”.

Batoool och Abtahi (2017) menar att barn som utsätts för sexuella övergrepp upplever det svårt att berätta att de har utsatts, bland annat på grund av tabun som finns kring ämnet. Förövare övertygar ofta barn att hålla övergreppet hemligt vilket kan ge barnet känslor av skuld och skam samt leda till att barnet lägger ansvaret på sig själv (Batoool & Abtahi 2017). Känslor av skuld och skam samt bristande kunskaper om sexuella övergrepp poängterar Batoool & Abtahi (2017) är faktorer som ofta försvårar för barn att berätta vad de varit med om. Landberg et al. (2015) menar att om barn aldrig blir informerade om sexuella övergrepp finns risken att barn tror att det är ett normalt sätt att bli behandlad på. En av anledningarna till att barn inte får information om sexuella övergrepp är enligt Landberg et al. (2015) att vuxna upplever det svårt att samtala med barn om sexualitet. Barn hör därför ofta talas om sexuella övergrepp för första gången via nyheterna i radio, på tv eller via någon nätet. Dessa nyheter är inte riktade till barn, vilket gör det är svårt

för barn att förstå det som förmedlas samt att det finns en risk att de missuppfattar materialet. (Landberg et al. 2015). Enligt Helen Bird (2018) är det som mest värdefullt att regler lärs ut i tidig ålder och hon menar att barn kan förstå konceptet av sexuellt samtycke och gränser redan i ung ålder. Författaren poängterar att om barn får information på ett sätt som är väl pedagogiskt anpassat kan en diskussion kring ämnet starta redan vid tre års ålder. Bird (2018) menar vidare att barn behöver förklaringar som de förstår. Vad gäller sexuella övergrepp tycks inte detta förekomma i någon större utsträckning, vilket är problematiskt. Ett sätt för barn att få information om sexuella övergrepp är via barnböcker, vilket denna studie därför avser att undersöka. Att undersöka hur sexuella övergrepp framställs i barnböcker är relevant eftersom det idag finns väldigt få informationskällor avseende sexuella övergrepp som riktar sig mot barn.

Maria Nikolajeva (2017), professor i barnlitteratur, menar att barnböcker är viktiga för unga eftersom de öppnar världar med information som få barn kunnat få på annat sätt. Barnböcker är även viktiga för samhället eftersom deras inflytande i sin tur influerar barn och ifrågasätter rådande samhällsstrukturer (ibid.). Eftersom Nikolajevas studier (2017) påvisar att barnböcker har ett stort inflytande över barn och förmedlar faktakunskaper, sociala färdigheter, etiska värderingar och personlig utveckling är materialet intressant att analysera inom ämnet socialt arbete. Barnböcker kan vara den enda källa barn tidigare har bekantat sig med som gett dem kunskap om sexuella övergrepp. Därav är det väsentligt att socialarbetare som möter barn som blivit utsatta även har kunskap om hur sexuella övergrepp framställs i de böcker som är riktade till barn. Vilka normer barnböckerna förmedlar är relevant för professionen då normer och normalitet är av stor relevans för socialt arbete (Svensson 2007). Forskning som berör hur sexuella övergrepp framställs i barnböcker lyser med sin frånvaro, vilket gör att vår studie fyller en kunskapslucka.

1.2 Syfte och Frågeställningar

Syftet med studien är att öka kunskapen om hur sexuella övergrepp mot barn framställs i åtta barnböcker.

- Hur framställs sexuella övergrepp i barnböcker?
- Vilka karaktärer finns representerade i barnböckerna och hur kan skildringen förstås utifrån normer, avvikelse och stigma?
- Vilka känslor benämns i barnböcker vid sexuella övergrepp och hur kan dessa förstås utifrån normer, avvikelse och stigma?

2. Kunskapsläge

Sexuella övergrepp mot barn är ett komplext ämne och därför kommer flertalet aspekter kring ämnet tas upp i studiens kunskapsläge. I detta avsnitt kommer först tidigare forskning kring normer och avvikelser presenteras, kopplat till FN:s barnkonvention och sexualitet. Därefter redovisas tidigare forskning om sexuella övergrepp mot barn med uppmärksamhet på faktorer som kan påverka om utsatta barn berättar, samt barns möjlighet till information om ämnet.

2.1 Normalitet och avvikelse

2.1.1 FN:s Barnkonvention som norm

Rasmusson (2007) skriver om hur FN:s barnkonvention ur ett globalt perspektiv är menad att etablera barns villkor och rättigheter som en norm världen över. Det avvikande ska därför definieras som när barns rättigheter bryts och när detta händer behöver samhället så fort som möjligt bistå barnet med den hjälp som kan tänkas behövas. Detta för att värna om alla barns lika rättigheter och för att kunna ge ett barn som utsatts möjligheter till goda förutsättningar i livet, likt de barn som inte utsatts för sådant som går emot barnkonventionens normer. När Rasmusson (2007) skrev sitt kapitel poängterade hon att vuxna var normen i Sverige och i resterande världen, och barn sågs

som passiva mottagare av vuxnas fostran. Socialt arbete med barn utgår enligt Rasmusson (ibid) från målet att ge alla barn lika möjligheter. Författaren (2007) menar att trots att barnkonventionen kan verka översiktlig och generell sätter den ord på att alla barn har rättigheter som måste bejakas av samhället. Avvikelse från normen ses som en riskfaktor för barn och för att inte gå miste om den utveckling som ses som optimal kan barn behöva räddas ur miljöer och sociala sammanhang som ses som skadliga. Även om vi kan uppleva att det skett en positiv utveckling de senaste åren kring barns roll i förhållande till vuxna då barn fått en ökad kunskap om sina rättigheter ser vi fortfarande att barn är beroende av vuxna. Därmed anser vi att barn, precis som Rasmusson (2007) poängterar, har behov av att räddas från miljöer och sammanhang som anses skadliga. Oberoende av om utvecklingen fortsätter i samma spår eller inte tänker vi att barn alltid till stor del kommer att vara beroende av vuxnas fostran och stöd.

2.1.2 Sexualitet

Knutagård (2007) skriver att sexualitet har en stor roll inom det sociala arbetet. Han menar dock att ämnet är något vi pratar alldeles för lite om i relation till vilken stor roll det har i våra liv. Sexualitet finns med i våra liv på ett biologiskt, psykologiskt och socialt plan och vår syn på ämnet präglas av det samhälle vi lever i med dess normer och värderingar. Olika aspekter av sexualitet ses som normalt eller avvikande och Knutagård (ibid) skriver att vissa sexuella handlingar till och med kan ses som onaturliga och avskyvärda. I teoriavsnittet refererar vi till Goffman och förklarar det stigma som finns kring bland annat avvikande sexuella läggningar, vilket är tydligt kopplat till det Knutagård redogör rörande sexuella handlingar som onaturliga och avskyvärda.

2.2 Sexuella övergrepp mot barn

Svedin och Banck (2002) sammanställning av tidigare studier visar på att sexuella övergrepp mot barn förekommer i alla åldrar, dock anses det vanligast att barn i åldrarna 8-12 år utnyttjas. Att förövaren är känd av barnet sedan tidigare samt finns i barnets närmiljö är det vanligaste enligt Svedin & Banck (2002). Seto et al. (2015) hävdar att en

tredjedel av de sexuella övergrepp som barn utsätts för begås av en familjemedlem. Av dessa övergrepp är förövaren i majoriteten av fallen pappa eller styvpappa till barnet (ibid.). Till skillnad från Seto et al. (2015) hävdar Tener et al. (2018) att den vanligaste formen av sexuella övergrepp inom familjen är att ett syskon utsätter ett syskon för ett sexuellt övergrepp. När detta sker är den vanligaste attityden från föräldrarnas sida att de förnekar att det hänt (Tener et al. 2018). Trots att tidigare forskning visar att förövaren vanligtvis är känd av barnet sedan tidigare poängteras det i ett utbildningsmaterial utformat av tjejjouren mellan 2010 och 2011 att det ofta i media varnas för snuskigubbar som försöker ta kontakt med barn i sexuellt syfte. Denna bild stämmer sällan enligt utbildningsmaterialet, istället är det vanligare att det är någon barnet känner. (ibid.) Att det varnas för fula gubbar är något även barnpsykologen Ingrid Gråberg poängterar är vanligt förekommande och inte stämmer överens med verkligheten (Svensson 2014).

Svedin och Banck (2002) poängterar att barn med funktionsnedsättning har större risk att bli utsatta för sexuella övergrepp. Kim (2016) bekräftar denna bild och hävdar att det är sex gånger troligare att ett barn med funktionsnedsättning blir utsatt. Svedin och Banck (2002) skriver även att invandrarbarn och barn som misstänks ha utsatts för ett sexuellt övergrepp tidigare är extra utsatta. Barn som blir utsatta kommer oftare från en större familj med många familjemedlemmar. Barn som utsatts för sexuella övergrepp beskrivs ofta som ensamma, socialt isolerade och med få eller bristfälliga kamratkontakter (Svedin & Banck 2002).

För att få sin vilja igenom är det vanligt enligt Rädda Barnen (2016) att förövaren mutar eller hotar barnet. De tar upp att det kan röra sig om hot att skada barnets familjemedlemmar, husdjur eller något annat som betyder mycket för barnet. Att förövare använder tvång mot barn är inte vanligt då det inte anses nödvändigt för att förövaren ska få sin vilja igenom. Detta beror på att barn saknar den makt och auktoritet som vuxna har samt att förövare ofta utnyttjar barnets beroendeställning eller deras bristande kunskap om vad man får göra med andras kroppar. (Rädda Barnen 2016). En

studie från Södersjukhusets Akutmottagning för våldtagna visar på att 70% av de våldtäktsoffren som de hade varit i kontakt med uppgav att det hamnat i det tillstånd som på engelska benämns frozen fright. Tillståndet innebär att den som utsätts för en traumatisk upplevelse helt eller delvis förlorar förmågan att säga ifrån och att röra på sig (Tiuhonen Möller, Söndergaard & Helström 2017).

År 2015 genomfördes en stor nationell undersökning med cirka 6000 gymnasieelever (Landberg et al. 2015). Undersökningens resultat visade att 21% av ungdomarna hade varit med om att de någon gång hade övertalats, pressats eller tvingats till att ha sex med någon, onanera åt någon, att någon tagits på deras könsorgan eller försökt klä av dem mot deras vilja. Batool & Abtahi (2017) redogör i sin rapport att internationella studier visar på liknande siffror. En studie som omfattade statistik av sexuella övergrepp mot barn från 22 olika länder visade på att 19,7% av kvinnorna och 7,9% av männen hade varit utsatta för någon form av sexuellt övergrepp som barn.

Landberg et al. (2015) menar att det finns en hel del skillnader mellan könen när det rör sig om sexuella övergrepp. Deras undersökning visade på att det var tre gånger vanligare att flickor hade blivit utsatta än att pojkar hade blivit det. Vanligaste var det att de elever utan könstillhörighet hade blivit utsatta. Hela 40% av de som räknade sig till denna gruppen hade blivit utsatta. (ibid.) Landbergs et al. (2015) studie inkluderar en till kategori som inte nämns i resterande källor. De andra studierna utgår från normativ könstillhörighet medan här även en socialt definierad könstillhörighet inkluderas. Svedin och Banck (2002) bekräftar det Landberg et al. redovisar avseende normativa kön och menar att det är större risk för flickor att bli utsatta för sexuella övergrepp än pojkar. Studier visar på att mellan 2-5 flickor blir utsatta på varje pojke som utsätts. 98% av de som utsätter flickor för sexuella övergrepp är män, medan 79% av de som utsätter pojkar är män. Detta påvisar att var femte pojke som blir utsatt för ett sexuellt övergrepp blir det av en kvinna. När pojkar utsätts för ett sexuellt övergrepp av en man är det vanligt att konsekvenserna blir detsamma som för flickor, dock kan pojkar utöver dessa

konsekvenser även känna en förvirring i sin könsidentitet. Det är inte ovanligt att pojkar efter att ha blivit utsatta för ett övergrepp av en man börjar fundera på om de är homosexuella. (Svedin & Banck 2002).

2.3 Att våga berätta

Rädda Barnen (2016) och Batool och Abtahi (2017) redogör för ett flertal faktorer som kan göra det svårt för barn som blivit utsatta för sexuella övergrepp att berätta om det. Batool och Abtahi (2017) menar att en av de vanligaste orsakerna som leder till att barn upplever det svårt att berätta är den tabu som finns kring ämnet. Författarna menar att en annan orsak som gör det svårt för barn att berätta är den bristande kunskap om sexuella övergrepp som finns hos barn. Känslor av skuld, skam och rädsla är andra faktorer som kan påverka (Rädda Barnen 2016; Batool & Abtahi 2017). Att en del barn är för små för att kunna berätta om det som hänt eller att barnet försöker berätta på ett sätt som personer runt barnet misstolkar eller inte förstår är ytterligare faktorer Rädda Barnen (2016) redogör för. De menar vidare att en del förövare hävdar att allt bara var en lek vilket leder till att barn ofta blir osäkra och förvirrade kring vad som hänt. Batool och Abtahi (2017) menar att det heller inte är ovanligt att förövare övertygar barn att hålla övergreppet hemligt, vilket kan leda till att barnet lägger ansvaret på sig själv. Rädda Barnen (2017) menar att när övergrepp blir till en hemlighet mellan barn och förövare leder detta till att ingen någonsin sätter ord på det som inträffat och barn får då inte heller möjligheten till att berätta om hur de mår. Ytterligare faktorer som Rädda Barnen (2016) tar upp som kan göra det svårt för barn att berätta är relationen barnet har till förövaren, oro för vad som kommer hända om man berättar, samt rädsla för att inte bli trodd. Det är inte heller ovanligt att förövaren får barnet att tro att det är barnet som kommer få skulden om barnet väljer att berätta. (ibid.)

Svedin och Banck (2002) tar upp att olika undersökningar har visat på barn som blivit utsatta för sexuella övergrepp vanligtvis vänder sig till en förälder och då oftast mamman i familjen för att berätta vad de blivit utsatta för. Landberg et al. (2015) fann vidare i

deras undersökning skillnader mellan könen kring hur många som hade berättat om att de blivit utsatta för ett sexuellt övergrepp. Cirka 70% av flickorna hade berättat vad de utsatts för, medan endast cirka 50% av pojkarna hade berättat för någon om det. Att ungdomarna hade berättat för en vuxen professionell var inte vanligt och detta visade sig tydligt då mindre än 10% av fallen hade nått socialtjänsten eller polisen. (ibid.)

2.4 Hur barn får information om sexuella övergrepp

Svedin och Banck (2002) menar att sexualitet idag är ett utbredd ämne i media och berörs utifrån flertalet vinklar. Trots detta är sexualitet ett ämne som till stor del tystas ner, vilket i sin tur påverkar barns möjlighet till att få en bild av och förstå sin egen utveckling. Ofta möts barn som blivit utsatta för ett sexuellt övergrepp av vuxna som begär att de själva ska kunna tolka och uttrycka det de varit med om. Ges barn inte möjligheter kring att få kunskap om sin kropp, såväl fysiskt och psykiskt samt information om hur det motsatta könet fungerar sexuellt finns risken att barn blir mer sårbara och att de hemlighåller information om de skulle bli eller har blivit utsatta för ett sexuellt övergrepp. (Svedin & Banck 2002). Bird (2018) menar att regler är som mest värdefulla när de lärs ut i tidig ålder. Hon tar upp att barn kan förstå konceptet av samtycke och gränser redan i tidig ålder. Får barn information som är väl anpassad till just barn kan en diskussion enligt Bird (2018) starta redan vid tre års ålder.

Barn kommer förr eller senare få information om sexuella övergrepp menar Landberg et al. (2015). När barn lär sig läsa kan de snabbt mötas av nyheter om sexuella övergrepp i såväl tidningar som på nätet. Även barn som inte kan läsa får genom nyheter på tv eller radio höra om sexuella övergrepp. För att barn ska kunna ta till sig information om ämnet behövs enligt Landberg et al. (2015) pedagogiskt anpassade förklaringar om rätt och fel i förhållande till kroppen, gränser och integritet. Författarna menar vidare att de flesta barnen som de träffat inte fått anpassad information om sexuella övergrepp. När barn inte ges denna information poängterar de att vi inte heller kan förvänta oss att de barn som utsätts för sexuella övergrepp ska förstå att det de varit med om är fel eller ha vetskap om

hur de ska berätta för en vuxen om det som hänt. (Landberg et al. 2015). Barnböcker har enligt Maria Nikolajeva (2017) ett stort inflytande över barn och förmedlar faktakunskaper, sociala färdigheter, etiska värderingar och personlig utveckling. Barnböcker öppnar även upp världar med information som barn inte hade kunnat få på annat sätt, vilket utbildar barn och öppnar upp för ett ifrågasättande av rådande samhällsstrukturer (Nikolajeva 2017).

3. Teoretisk utgångspunkt

De barnböcker vi granskat speglar en subjektiv verklighet och vill förmedla en bild till barn om sexuella övergrepp. Är bilden som ges överensstämmande med verkligheten eller vinklas böcker för att ge barn en särskilt önskvärd bild av sexuella övergrepp, skapad av vuxna? Samhället som vi lever i är uppbyggt av normer och med en uttalad eller outtalad normalitet finns det avvikelser (Svensson 2007). Att titta på hur normalitet och avvikelser skapas i barnböcker som skildrar sexuella övergrepp är relevant eftersom det är här barnens uppfattning om sexuella övergrepp skapas (på ett sätt som de kan ta till sig och förstå). Vad är normalt och avvikande i hur ett sexuellt övergrepp går till och i hur barn reagerar? Och vilka är det som utsätter samt blir utsatta? Genom att analysera barnböcker med hjälp av nedanstående begrepp får vi alltså en förståelse för vilken uppfattning barn ges av sexuella övergrepp i relation till rätt och fel, normalt och avvikande. Den kunskapen i sig kan hjälpa socialarbetare då det ger en klarare bild av hur barnen kan tänkas uppfatta fenomenet samt normer och avvikelser kring det.

3.1 Normalitet och avvikelse

Denna studie har i analysdelen utgått från det teoretiska begreppet normalitet. Det sociala arbetet är ett uttryck för rådande normer och dessa påverkas av flera olika aspekter. Det normala definieras och skapas i förhållande till det som avviker vilket gör det normala synligt. Att vara normal är något som eftersträvas och det normala blir enligt Svensson (2007) det som samhället måste rätta sig efter. Normer handlar med andra ord om kollektiva förväntningar på vad som är kulturellt önskvärt och normer agerar som

informella och formella regler som blir tydliga först när någon bryter mot dem. Människor förhåller sig till normer genom att se sociala sammanhang och andra personer i förhållande till normalt och avvikande. Det sociala arbetet i sig är normaliserande och det finns en vilja att ge alla människor lika förutsättningar till att leva efter normen. Normer och normalisering har en värdeladdning som både kan ses som positiv och negativ. Många människor uppskattar hjälpen som låter dem bli en del av det som ses normalt i samhället, samtidigt som det finns en kritisk bild av det sociala arbetet och dess maktutövande mot avvikande och strävan mot "det normala". Normer finns överallt och är högst närvarande i det sociala livet (Svensson 2007). Som teoretisk utgångspunkt i denna uppsats är tanken därför att analysera hur detta visar sig avseende hur sexuella övergrepp i barnböcker framställs utifrån begreppen redovisat ovan. Hydén (2002) skriver att normer är ett uttryck för ett normalt och accepterat beteende. Normer blir därmed ett uttryck för hur individer förväntas agera utifrån sociala koder och regler. Avvikelse i sig är sedan det som bryter mot normaliteten på olika vis.

Meeuwisse (2007) skriver om att vi tenderar att se saker och ting i termer om vad som är normalt och onormalt. Vissa handlingar/beteenden/situationer ses av samhället som avvikande och oönskade, vilket leder till att personer som på något sätt har en maktposition i samhället definierar det som ett socialt problem. Genom att definiera ett visst fenomen som ett socialt problem påbörjas funderingar om vad som skulle kunna göras mot det: det vill säga insatser som på olika sätt normaliserar. Att kategorisera grupper eller fenomen gör dem på sätt och vis synliga och gör det lättare för samhället att kunna hjälpa eller ta kontroll över situationen (Meeuwisse 2007). Swärd (2007) menar att vissa människor eller grupper anses vara avvikande och deras annorlunda egenskaper/beteenden i relation till normaliteten gör dem till *outsiders* i samhället. Oftast handlar detta om en minoritet människor, medan det är majoriteten som ses som normala.

3.1.1 Stigma

Goffman (2007) beskriver stigma som någonting som används för att definiera en djupt avvikande egenskap hos en individ eller grupp i relation till samhällets bild av vad som är normalt. Det handlar alltså om ett negativt laddat attribut som ställs i relation till ett konstruerat mönster; och Goffman menar att det finns vissa egenskaper som är försvårande nästan överallt i samhället. Författaren urskiljer tre typer av stigma som uppkommer ur normativa avvikelser: fysiska defekter, fläckar på den personliga karaktären och stigma som innefattar etnicitet, nation och religion. Stigma som skapas behöver inte vara baserade på fakta utan kan konstrueras med stereotypa uppfattningar eller myter om en viss egenskap. Den aspekt av stigma som är intressant i förhållande till denna studie är avvikelsen som innefattar *fläckar på den personliga karaktären* då det går att dra tydliga kopplingar till bland annat förövare (pedofili). Goffman exemplifierar bland annat med psykiska rubbningar, underliga böjelser, låg socioekonomisk status, alkoholismen och homosexualitet. Författaren menar vidare att dessa personer besitter ett stigma och därmed avviker på ett sätt som inte ses som önskvärt ur ett samhälleligt perspektiv. (Goffman 2007).

4. Metod

4.1 Metodologiska överväganden

För att kunna svara på studiens frågeställningar har en kvalitativ textanalys av officiellt publicerade barnböcker som framställer sexuella övergrepp genomförts. Bryman (2011) skriver att det i en kvalitativ studie krävs generella frågeställningar, val av relevant undersökningsmaterial, insamling av relevant data, tolkning av data samt begreppsligt och teoretiskt arbete. I denna studie har frågeställningarna varit öppna och de har besvarats genom tolkning av insamlat material utifrån teori samt tidigare forskning. Redan i frågeställningarna som är skrivna ovan har studien lagts upp för en kvalitativ metodansats, vilket resten av studien har följt enligt Brymans olika beskrivna steg för en

kvalitativ metod. Syftet med studien har inte varit att få fram ett resultat som är möjligt att generalisera till en större population utan tanken har hela tiden varit att få en fördjupad kunskap kring ämnet, vilket är starkt kopplat till den kvalitativa metodansatsen. Studien har undersökt en subjektiv verklighet och att ge en bild av vad Bryman (ibid.) benämner som den sociala verkligheten, vilken är en ständigt föränderlig egenskap som hör till människors konstruerande förmåga. Det handlar alltså om vår tolkning av empirin, vilken till viss del oundvikligen kommer att färgas av vår subjektivitet. (Bryman 2011). Detta kan även ses som en stor fördel med en kvalitativ metodansats. Just möjligheten att förstå och tolka ett fenomen är vad vi velat att uppnå med metodvalet. I denna studie ämnar vi att öka kunskapen kring sexuella övergrepp, och har valt att förstå detta ur ett normperspektiv, vilket öppnar upp för vårt tolkande av samhällets rådande normer. Den kvalitativa ansatsen tillåter oss att tolka materialet, vilket är en stor anledning till att denna metod valts. (Ahrne & Svensson 2011).

En kvalitativ textanalys har använts i studien eftersom det är den metod som bedömts som mest relevant då studiens syfte har varit att bidra med en fördjupade kunskaper om ämnet och inte att få fram ett resultat som är generaliserbart. En textanalys har även ansetts som den mest pålitliga metoden då vi som forskare har fått ta del av förstahandsmaterialet och inte andras tolkningar av det. De texter som har analyserats är som tidigare nämnts barnböcker eftersom studiens vetenskapliga problem är att det saknas kunskap om hur sexuella övergrepp skildras i barnböcker. Detta är problematiskt då barnböcker är en av få informationskällor om ämnet som är anpassat för barn. En kvalitativ metodansats är enligt Bryman (2011) passande för studier som vill skapa en fördjupad bild av ett ämne som inte undersökts på ett liknande sätt tidigare. Då studiens syfte har varit att få en djupgående analys kring den konstruerade bild av sexuella övergrepp som skapas i barnböcker och då det inte forskats om detta tidigare har en kvalitativ metodansats ansetts lämplig för studien.

4.2 Urval

I studien har ett målstyrt urval använts, vilket är ett icke-sannolikhetsurval. Syftet har inte varit att analysera slumpmässigt utvalda böcker och därav har detta urval använts. Böckerna har valts ut på ett strategiskt sätt för att försäkra att böckerna är relevanta för studiens frågeställningar. Ett målstyrt urval är som ovan nämnt ett icke-sannolikhetsurval, vilket gör att resultat inte kunnats generaliseras till en större population (Bryman 2011).

Barnböckerna som analyserats valdes ut genom sökningar på biblioteks sökfunktioner. Sökordet som användes var sexuella övergrepp och sedan filtrerade vi till målgruppen "barn och unga". Bibliotekens sökfunktioner som använts har varit bibliotek belägna i Skåne och detta med anledning av att det varit geografiskt nära vilket har underlättat insamlingen av studiens empiri. När sökningen filtrerades till böcker om sexuella övergrepp skrivna till barn och unga resulterade det i över 60 böcker. Avgränsning gjordes då till barn i åldrarna 3 till 12 år och sökningen gav då 8 barnböcker. Denna avgränsning blev aktuell efter att vi läst Rädsla barnens (2015) rapport där det bland annat tas upp att det finns en del skillnader i vad som ofta kännetecknar ett sexuellt övergrepp mot ett yngre barn gentemot ett barn i tonåren. Bland yngre barn är det vanligare att de utsätts av någon i sin närhet samt att personen är betydligt äldre. Gällande tonåringar är det vanligare att förövaren är i samma åldersspann som barnet som utsätts (Rädsla barnens 2015). Denna skillnad gjorde att studien avgränsades till yngre barn som ännu inte kommit upp i tonåren, då vi ansåg att det fanns en intressant aspekt i att se om denna bild som Rädsla barnen (ibid.) uppger, även skildras i barnböcker.

Samtliga åtta böcker som sökningen resulterade i har analyserats. Studiens empiri har inte avgränsats utifrån om böckerna är rekommenderade till att läsas hemma eller om de är rekommenderade till att finnas på verksamheter som möter barn. Hänsyn har inte

heller tagits till om böckernas syftet är att läsas tillsammans med diskussionsunderlag eller inte. Detta beslut togs då samtliga åtta böcker finns att låna på stadsbibliotek, vilket gör att böckerna är tillgängliga för barn att ta del av såväl själva som tillsammans med en vuxen, samt såväl hemma som på förskolan eller annan verksamhet som möter barn.

4.3 Metodens tillförlitlighet

När det gäller *validitet* och *reliabilitet* vid kvalitativ forskning refererar Bryman (2011) till Guba och Lincoln som menar att det finns en svårighet med att använda just de begreppen i förhållande till kvalitativ forskning. Författaren (ibid.) menar att svårigheten uppkommer eftersom dessa begrepp förutsätter att det går att hitta en absolut bild av verkligheten. Som tidigare nämnt har detta inte varit syftet i denna kvalitativa studie. Det gör att begreppen *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* samt *möjligheten att styrka och konfirmera* har varit mer relevanta i förhållande till studiens tillförlitlighet.

För att öka trovärdigheten i studien har studien utförts enligt de regler som en kvalitativ studie kräver enligt Bryman (2011). Dessa har tidigare nämnts ovan under rubriken "Metodologiska överväganden". I studiens resultatavsnitt finns en översikt av empirin för att ge läsaren kunskap om materialet som undersökningens grund är hämtad från. För att bidra med ökad trovärdighet och för att läsaren ska få en bredare förståelse för barnböckerna har rikligt med citat integrerats i analysavsnittet. Detta för att ge läsaren en klar bild av materialet som inte har präglats av våra tolkningar. Då den kvalitativa metodansatsen går in på djupet av ämnet och öppnar upp för tolkningar och öppnar upp för en bredare förståelse har forskaren därför enligt Bryman (2011) en mycket aktiv roll när en kvalitativ metodansats används, vilket leder till att analysen till stor del grundat sig på vår tolkning av det empiriska materialet. Vi har varit medvetna om vår roll som en subjektiv och påverkande faktor i tolkandet av empiri. Denna vetenskap har givit studien ytterligare trovärdighet genom att kriteriet *möjlighet att styrka och konfirmera* uppfylls. (Bryman 2011; Svensson & Ahrne 2011)

Begreppet överförbarhet står för den externa validiteten, vilken i sin tur handlar om i vilken utsträckning forskningen kan generaliseras till andra sociala miljöer och situationer. Bryman (2011) menar att detta kan komma att vara ett problem i kvalitativ forskning eftersom den använder sig av ett begränsat urval, vilket varit fallet även i denna studie. Studien är som tidigare nämnt inte överförbar för en generalisering av det som ska studeras men detta har inte heller varit målet. Målet är att få en fördjupad förståelse för ett visst fenomen och därför blir frågan om den externa validiteten inte relevant på samma sätt som de andra kriterierna för metodens tillförlitlighet. Pålitlighet är ett kriterium som kommande studie ämnar att ha. Genom att vi noggrant har beskrivit studiens olika faser, hur vi samlat in data och analyserat den, har det arbetssätt vi använt oss utav gått att följa, vilket ger en god pålitlighet. (Bryman, 2011.)

4.4 Bearbetning och Analys

Bearbetning av empiri inför studiens analys har skett i tydliga steg, till viss del utifrån vad Bryman (2011) skriver om att koda material utifrån en kvalitativ metodansats. Som författaren skriver är det viktigt att börja med kodningen tidigt i processen och därför har kodningen varit ett av de första momenten som varit i fokus i denna studie. Efter att urvalet var uppkärlat och böckerna i fråga därmed var relevanta för undersökningen lästes alla böcker igenom för att lära känna materialet och upptäcka eventuella mönster och relevanta faktorer i förhållande till studiens frågeställningar. När studiens empiri för oss blivit välkänt skapades ett kodningsschema utifrån relevant bakgrundsfakta om sexuella övergrepp samt hittades relevanta ord, karaktärer och aspekter från de aktuella barnböckerna. Det som hittades användes som teman och underkategorier i kodningen, se en översiktlig tabell över använda begrepp nedan. Detta har sedan reviderats flera gånger för att som Bryman (ibid.) menar vässa schemat och skapa relevans i förhållande till bland annat syfte, frågeställningar och resultat.

I analysavsnittet värvas böckerna om varandra och på så vis har likheter och skillnader hittats och paralleller sinsemellan har kunnat dras. Studiens teoretiska utgångspunkt samt

tidigare forskning är ständigt närvarande som analysverktyg och svaren på studiens frågeställningar sker via analysen. I sju av åtta böcker iscensätts eller berättas det om ett eller flera sexuella övergrepp. Boken *Min kropp är min* (2006) skiljer sig från de andra böckerna eftersom den informerar läsaren om olika aspekter av ett övergrepp, istället för att det skildras i en berättelse. Värt att nämna är även att det i analysavsnittet används mycket citat från studiens empiriska underlag. Majoriteten av barnböckerna saknar sidnummer, vilket har gjort att vi valt att inte sidhänvisa till någon av böckerna, utan istället hänvisas det till hela boken. Vid oklarheter om vilken barnbok det är som belyses i analysavsnittet kan läsaren lätt återvända till översikten skriven för vardera bok i resultatdelen.

4.4.1 Begreppstabell i kodning

I skapandet av kodningen har vi använt oss av begrepp som enligt vår tolkning passar för de olika teman och underkategorier som varit relevanta för bearbetning av materialet. Hur vi som författare tolkar de olika begreppen är därför relevant för läsare att ta del av, så att det ges en rättvis bild av vad det faktiskt är som undersöks. I kodningen gör sig forskarens subjektiva roll mycket aktiv och för att inte tappa trovärdigheten är det enligt Bryman (2011) därför viktigt att hålla studien transparent. På grund av detta vill vi genom tabellen nedan uppvisa en översikt av våra tolkningar av kodningens olika teman och kategorier som använts i analysen.

Tabell 1: Begreppsförklaring

Begrepp	Vår definition
Karaktärer	De karaktärer som representeras i barnböckerna som läggs i fokus under kodning är de som nämns nedan: utsatt, hjälpare och förövare.
Utsatt	Utsatta karaktärer är främst barnen som utsätts för sexuellt övergrepp. Detta kan även vara personer som det berättas om/beskrivs som att vara utsatt, vilket innebär att

	denna/dessa inte nödvändigtvis behöver blivit utsatta i boken.
Förövare	Förövare är främst personer som utsätter barnet för sexuellt övergrepp. Detta kan även vara personer som det berättas om/beskrivs som att vara förövare, vilket innebär att denna/dessa inte nödvändigtvis behöver utsätta barnet/huvudkaraktären i boken.
Hjälpare	Hjälpare är den person eller de personer som hjälper barnet i situationen de befinner sig i. Här ingår alla personer som på något sätt fått reda på att övergreppet skett och aktivt gör något åt det samt pratar med barnet om vad som hänt.
Sexuellt övergrepp	Sexuellt övergrepp undersöks både som någonting som händer i böckerna samt även när någon berättar om vad det innebär, hur det kan gå till och om hur det beskrivs i olika stadier: innan, under och efter.
Känslor	Ord som beskriver känslor som barn upplever under övergreppet. Undersökningen ser även till de känslor som beskrivs kunna infinna sig i förhållande till ett sexuellt övergrepp. I analysavsnittet har känslorna delats in i <i>negativt associerade känslor</i> samt <i>positivt associerade känslor</i> .

4.5 Arbetsfördelning

Denna uppsats har till största del skrivits av författarna tillsammans. Kodning av material har gjorts tillsammans för att minska risken för att empirin ska tolkas olika. Båda författarna har varit delaktiga i alla delar av uppsatsen och har noggrant läst igenom det den andre skrivit. Uppsatsen har oftast skrivits när båda parter varit närvarande och arbete som av olika anledningar behövs göras separat har skett under ständig kontakt.

Under arbetets gång har vi exempelvis delat upp arbetsuppgifter som att leta efter tidigare forskning, finna information om teori samt tagit ansvar för översikt av olika böcker i studiens resultatdel. Samarbetet har under skrivandet av denna uppsats fungerat väl och båda parter har haft ständig insyn i den andres skrivande under arbetets gång. Detta har underlättats genom att det har funnits ett delat dokument som båda två har kunnat skriva och ändra i.

4.6 Forskningsetiska överväganden

I Ahrne och Svenssons bok *Handbok i kvalitativa metoder* (2011) står det att forskare ständigt är i kontakt med människor. I studier där dokument/litteratur analyseras är kontakten indirekt men dokumenten är alltid skapade av människor, för människor med olika syften. I denna studie speglar empirin ett samhälleligt problem som påverkar många barn samt deras anhöriga, vilket gör att det finns vissa etiska aspekter att ta hänsyn till. Bryman (2011) och Vetenskapsrådet (u.å) skriver om de forskningsetiska principerna som har varit viktiga att applicera på denna studie som har behandlat ett ämne som är känsligt för många. Det är bland annat på grund av eventuella etiska svårigheter i relation till informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet som studien har valts till att vara en dokumentanalys (Bryman, 2011; Vetenskapsrådet, u.å). Då målgruppen på sätt och vis varit barn i låg ålder hade intervjuer varit etiskt problematiskt då det dels kan vara ett mycket känsligt ämne som hade kunnat leda till stress och men för respondenterna, vilket har undvikits och alltid bör undvikas enligt de etiska principerna som nyligen nämnts ovan (Bryman 2011).

Eftersom forskningen nu gått ut på att hantera och analysera barnböcker har inte de forskningsetiska principerna varit lika aktuella som de hade varit vid intervjuer och observationer. Detta dels eftersom det har handlat om offentligt publicerad litteratur samt handlar böckerna om fiktiva karaktärer, vilket gör att vi inte har haft någon direkt kontakt med människor i studien. Då det redan handlar om offentligt publicerade böcker har vi valt att inte se till informationskravet som handlar om att informera berörda parter om

studiens syfte. Likaså samtyckeskravet som handlar om att deltagarna själva ska få bestämma över sin medverkan har utgått och även konfidentialitetskravet som behandlar deltagarnas integritet har varit irrelevant då det inte funnits några fysiska/verkliga personer involverade i studien. Nyttjandekravet har inte heller varit användbart i studien eftersom även detta handlar om hanteringen av information från deltagare i studien. Eftersom materialet har varit offentligt publicerat material är denna studie etiskt försvarbar och oproblematisk i förhållande till involverade parter. (Bryman, 2011; Vetenskapsrådet, u.å).

5. Resultat och analys

Barnböcker kan enligt Nikojaleva (2017) öppna upp för en ifrågasättning av rådande normer och samhällsliga strukturer. Men hur ser egentligen böckerna ut när vi analyserar dem genom normbegreppet, avvikelse och dess innebörd? Som skrivits tidigare i teoridelen handlar dessa begrepp om rätt och fel, bra och dåligt, normalt och avvikande. Det finns många aspekter av hur bilden av ett sexuellt övergrepp mot barn skapas som är värt att titta på just ur denna koppling. Vad som anses vara normalt och avvikande är något som gjorts tydligt i studiens kunskapsläge, där tidigare forskning visar hur ett barn vanligtvis känner, gör och reagerar på ett övergrepp.

Detta avsnitt inleds med en presentation av studiens empiri för att ge läsaren en inblick i de böcker som studerats. Efter den empiriska översikten presenteras analysen, vilken är uppdelad efter studiens frågeställningar.

5.1 Presentation av empiri

5.1.1 Barnen i Kramdalen: en saga om integritet, tafsare och nättroll (Sjölander & Sjölander 2017)

Barnen i kramdalen (2017) handlar om barnen Vändela, Gladrian och Snäll-Kjell som hjälps åt att leta efter integritet. Vändelas pappa vill att hon ska ha integritet men Vändela

och kompisarna vet inte vad det är eller vart det finns och de tre barnen tar hjälp av Gladrian och Snäll-Kjells mamma för att ta reda på vad det är och var de kan hitta det. Deras mamma tar med barnen på en promenad för att förklara ordets betydelse och hon berättar att det finns många skummisar i närheten, men att det finns ett bra ord som skyddar barn mot dem. Ordet *Stopp!* ska alltid användas när det inte känns bra. Hon berättar för barnen under promenaden att det finns tafsare som kan verka snälla men att dessa är det för att få tafs. Hon berättar även för barnen om nättrollen som gömmer sig bakom mobilens, paddans eller datorns skärm och försöker få barn att skicka bilder på sig själva eller försöker bestämma träff med dem. Mamman förklarar för barnen att med tanke på att tafsare och nättroll finns är det viktigt att de berättar för en vuxen om det händer något eller om någon försöker ta kontakt med dem såväl på internet som utanför. Boken avslutas med att mamman förklarar att det de pratat om under dagen handlat om integritet. Hon poängterar även att barn själva bestämmer över sina kroppar och att ingen har rätt att ta på den mot barns vilja. Boken är 32 sidor lång och har stora bilder på varje uppslag. Bilderna visar vad det är som händer i boken och genom dem får vi en visuell bild av Kramdalen och alla platser barnen besöker. Syftet med boken är enligt författaren att lära barn om integritet. I förorden skriver Elaine Eksvärd som själv är överlevare av sexuella övergrepp att barn måste lära sig om detta tidigt för att snabbt få en förståelse om vad som är rätt och fel.

5.1.2 *Bläckfisken* (Dahle, Nyhus 2017)

Dahle & Nyhus (2017) skriver om Gullet som bor tillsammans med sin mamma, pappa och storebror. Gullet är mycket älskad och hon beskrivs som en glittrande guldklump som alltid är glad. Detta fram tills den dag då hennes storebror kom in på hennes rum och ville leka bläckfisk. *Bläckfisken* är 38 sidor lång och har stora bilder på varje sida. Bilderna är beskrivande av handlingen i boken. Boken har mycket metaforer och hela övergreppet är beskrivet i metaforer. I boken står inget syfte utskrivet. Den beskrivs på biblioteks hemsidor (2017) som en upplyftande bilderbok om ett svårt ämne. Incestcentret i Vestfold har faktagranskat boken.

5.1.3 *Charlie säger NEJ!* (Carlström, Källhage & Ziegler 2017)

Carlström, Källhage och Ziegler (2017) skriver om Charlie som är en glad pojke som bor med sin mamma. Det bästa Charlie vet är att spela fotboll på lekplatsen. Detta gör Charlie gärna tillsammans med den äldre killen David men detta ändrar sig då David en dag börjar ta på Charlie på ett sätt som Charlie inte tycker känns okej. Syftet med (2017) boken *Charlie säger NEJ!* är enligt författarna att förebygga det mörkertal som finns kring sexuella övergrepp. De skriver att skam är en vanligt förekommande känsla och författarna vill genom boken lära barn att det aldrig är deras fel samt att det är viktigt att berätta för en vuxen. Deras förhoppning är att boken ska fungera som en vägledning för vuxna att våga beröra ett ämne som är svårt att tala om. Boken är skriven till barn i åldern 5-8 år. Boken är skriven av tre gymnasieelever i samarbete med en leg. psykolog med erfarenhet från BUP, en lågstadielärare och en kurator. I boken finns det bilder på varannan sida som speglar det som skrivs och *Charlie säger NEJ!* är 38 sidor lång.

5.1.4 *Min kropp är min* (Enoksson 2006)

Enoksson (2006) skriver om Alice, tillsammans med vännerna Klara, Pelle, Vanja, Amir, Viktor och Maria. I boken sker inget sexuellt övergrepp utan barnen informerar läsaren om sexuella övergrepp genom att ge exempel på vad personer inte får göra med eller mot barn. Barnen berättar även för läsaren om barns rättigheter. Syftet med *Min kropp är min* är att förklara artikel 12-15, 19 och 34 i FN:s barnkonvention som handlar om att alla barn är lika mycket värda, på ett sätt som barn kan ta till sig och förstå. Boken har 79 sidor och det finns en bild på varje uppslag. Texten per uppslag är sällan mer än några enstaka meningar.

5.1.5 *Peter-Alexander den store* (Grensman 2007)

Peter-Alexander är en glad pojke som bor tillsammans med sin mamma och pappa. Han älskar att spela fotboll, leka och busa. Peter-Alexanders största idol var Jens, hans barnvakt. Jens är som en storebror och Peter-Alexander vill bli precis som honom när han blir stor. Peter-Alexander blir alltid glad när Jens kommer men en dag tar Jens

konstigt på Peter-Alexander. Syftet med boken är enligt Grensman (2007) att öppna upp för samtal. Den ämnar att förmedla ett budskap om att barn alltid får dela med sig av hemligheter till en vuxen samt att barn bestämmer över sina egen kropp. Boken syftar även till att vara ett verktyg för vuxna som vill engagera sig, samt för barn som upplevt sexuella övergrepp att våga berätta för en vuxen. Boken är 18 sidor lång, har mycket bilder och har cirka en sida text på varje uppslag.

5.1.6 Snaskubben: en bok för alla barn som inte låter sig luras (Ljungberg 2013)

Ljungberg (2013) skriver ur barnets perspektiv och barnet i denna bok ska lära oss hur vi känner igen en snaskubbe och hur vi undviker dem. Barnet beskrivs som tufft och bor tillsammans med sin mamma och pappa. Barnet är ensam på lekplatsen när hennes föräldrar är upptagna och då möter hon snaskubben Per. Författaren (2013) till *Snaskubben: en bok för alla barn som inte låter sig luras*, är en socialarbetare som uppger att hon länge saknat ett material som underlättar samtal om *fula gubbar*. Hon skriver att hon i samtal med andra pedagoger fått bristen av material bekräftad, vilket gjorde att hon bestämde sig för att skriva en bok som fyller gapet. Boken riktar sig till barn i åldern 5-10. Huvudkaraktären är skriven i jag-form så att alla barn kan identifiera sig med huvudpersonen. Boken är 47 sidor och innehåller mycket bilder. På bilderna ser huvudkaraktären dock ut att vara en stereotypisk flicka.

5.1.7 Vilda säger NEJ! (Bosson Rydell 2006)

Bosson Rydell (2006) skriver om Vilda som bor tillsammans med sin mamma, pappa och lillebror. I boken tas fyra aspekter av barns rättigheter upp: vad som är bra och dåliga hemlisar, om att barnet bestämmer över sin egen kropp, vad som är privata delar av kroppen samt att det hjälper att berätta om sexuella övergrepp. I boken nämns fem scenarier, varav det i ett inträffar ett sexuellt övergrepp. Syftet med boken är att lära barn att säga ifrån om någon utsätter dem för kränkande handlingar samt att barn ska känna till sina rättigheter. Boken är 49 sidor och har mycket bilder. Det är cirka en sida text på varje uppslag.

5.1.8 *Tryggboken: Vi lär oss om gränser och magkänslan* (Kleven 2014)

Kleven (2014) skriver om Jimmy och Jimmys mammas pratstund under nattningen på kvällen. De pratar om viktiga och intressanta saker och Jimmys mamma vill berätta för Jimmy om hur man kan röra rätt. Hon berättar en saga om en liten flicka som följde med sin äldre manliga granne in till hans hus för att titta på kattungar. Syftet med *Tryggboken: Vi lär oss om gränser och magkänslan* är enligt författaren (2014) att vara ett hjälpmedel till föräldrar för att kunna prata om detta känsliga ämne. Boken är skriven till barn från tre år och syftar till att lära barn att de äger sin egen kropp, om vad som är rätt och fel beröring samt att våga sätta gränser. Den handlar även om att följa magkänslan och att berätta för en vuxen om något inte känns bra. Författaren är en licensierad socialarbetare som i många år arbetat som kurator för barn som varit med om trauma. Boken är 27 sidor lång med bilder på varje uppslag. Bilderna är illustrationer till det skrivna.

5.2 Hur framställs sexuella övergrepp i barnböcker?

5.2.1 Det fysiska övergreppet

“Bläcket fyller munnen och halsen, finns inne i huvudet, inne i, ovanför, inunder, överallt. Och Gullet kan inte andas, Gullet känner det långt inne i ryggen, i magen, invändigt.” (*Bläckfisken*, Dahle & Nyhus 2017)

Per tog min hand och förde den mot sig och jag hörde hur hårt han andades. Med sin andra hand försökte han ta på min rumpa. Jag ryckte bort handen och såg att Per hade snoppen framme! - Fy farao vad äckligt! (*Snaskgubben*, Ljungberg 2013)

Grannen satte sig ner och sa: “Om du kommer och sätter dig i mitt knä ska jag visa dig kattungarna.” Då fick flickan en orolig känsla i magen och hon tänkte just gå när grannen försökte sätta sin hand innanför hennes trosor. (*Tryggboken*, Kleven 2014)

Istället smekte han Vändela på kinden med sin hand. (*Barnen i Kramdalen*, Sjölander & Sjölander 2017)

Ovanstående citat påvisar att barnböckerna tar upp ett stort spektrum av sexuella övergrepp, från att smeka över kinden, till oral- och möjligtvis vaginal penetrering. Att sexuella övergrepp kan se ut på många olika sätt beskrivs även i barnboken *Min kropp är min* (2006). I boken redovisas ett sexuellt övergrepp som när någon rör ett barns kropp på ett sätt som barnet inte vill eller förstår. Exempel som nämns i boken är bland annat att tvinga barn att röra vid någons kropp, att pussa/krama ett barn mot dess vilja eller att röra barns underliv på ett sätt de inte vill eller förstår. Att någon tvingar in sin snopp eller annan sak i barns munnar, springor eller stjärtar samt att tvinga barn att röra vid någons snopp, springa eller bröst är ytterligare exempel på sexuella övergrepp som tas upp i *Min kropp är min* (2006). Även tidigare forskning påvisar hur sexuella övergrepp kan innebära flertalet handlingar, vilket blir tydligt i exempelvis Schechter och Roberge definition av ett sexuellt övergrepp mot barn (Svedin & Banck 2002). Att barnböcker tar upp ett stort spektrum av möjliga handlingar som ses som ett sexuellt övergrepp gör att barn som blivit utsatta förhoppningsvis kan känna igen sig och förstå att det de utsatts för varit fel, vilket på olika vis kan uppfattas som barnböckernas syfte. Även barn som inte blivit utsatta kan genom böckerna få en bild av vad som är rätt och fel beröring. Den bok som ger den mest övergripande bilden av ett sexuellt övergrepp och som tar upp flertalet tänkbara scenarier är som tidigare nämnt *Min kropp är min* (2017). De andra böckerna som bygger på en berättelse kan möjligtvis vara lättare för barn att ta till sig men det kan även finnas stor vinst i att använda *Min kropp är min* (2017) som ett komplement för att ge barn information om sina rättigheter samt hur olika övergrepp kan se ut. Boken ger även barn kunskap om FN:s barnkonvention, vilket möjliggör för barn att förstå när en vuxen behandlar dem fel. Målet med barnkonventionen är enligt Rasmusson (2007) att den ska ses som en självklar norm och att bryta mot den ska ses som djupt avvikande. Alla barnböckerna redogör för ett sexuellt övergrepp som något fel, vilket vidare gör att

barnen förstår att det är fel. Detta återkommer vi till längre ned i analysen under “Barnets reaktion”.

5.2.2 Det stereotypa övergreppet/normalitet i barnböcker

Sedan frågade han mig om jag ville följa med lite längre in bland träden och titta på hans hund. (*Snaskgubben*, Ljungberg 2013)

Tafsaren log och frågade om de ville se hans kanin istället, men barnen sa nej. (*Barnen i Kramdalen*, Sjölander & Sjölander 2017)

En dag när flickan lekte utanför sitt hus kom en granne fram till henne och frågade: “Vill du följa med hem till mig och titta på mina små kattungar?” (*Tryggboken*, Kleven 2014)

Dessa citat är tagna ur de tre böcker där förövaren försöker locka till sig barnet genom att säga att han har ett gulligt djur han vill visa upp för barnet. I två av dessa böckerna använder förövaren även godis för att locka barnet till sig. En annan strategi som förövären använder sig av beskrivs i en av barnböckerna vara att locka till sig barn genom att be dem hoppa in i deras bil. Dessa nämnda exempel samt att påverka barn till att inte berätta genom att uppge att det är en hemlighet är något Batool och Abtahi (2017) och Rädde Barnen (2016) hävdar inte är ovanligt. Detta påvisar att dessa aspekter som tas upp i böckerna är relevanta i förhållande till hur sexuella övergrepp mot barn utspelar sig i samhället. Samtidigt kan vi se tendenser av att måla upp det stereotypa övergreppet som barn ofta varnas för och som ofta ligger i fokus i tidningar och media, men samtidigt inte är denna sortens övergrepp som är vanligast förekommande (Svensson 2014). I fyra av barnböckerna nämns det att förövaren antingen säger till barnet att övergreppet ska förbli en hemlighet eller så tas det upp i boken av en vuxen att ett övergrepp aldrig får förbli en hemlighet. Nedan kommer citat ur två böcker där detta sker presenteras varvat med analys. *Peter-Alexander den store* (2007) är en av de böcker som tar upp detta: “När de gick upp ur badet fick Peter-Alexander lova att inte berätta för någon om vad Jens hade gjort. De tummade på det. - Om du inte håller ditt löfte så är du en dålig kompis och då

vill jag inte längre vara din vän, sa Jens”. Även i *Charlie säger Nej* (2017) tas detta upp: “ - Nu är detta vår lilla hemlis, säger David och ler.”. Att det blir till en hemlighet minskar barnets möjligheter till hjälp från omgivningen och att ta sig vidare från en möjligen traumatisk upplevelse. I flera av barnböckerna nämns det att sexuella övergrepp inte får vara hemliga vilket normaliserar ett ifrågasättande av hemligheter som kan upplevas som negativa. Från en tidig ålder lär vi oss om hemligheter och konceptet med dem, vilket kan göra det svårt att faktiskt veta när det är accepterat att berätta. Att barnböckerna bidrar med denna kunskap kan därför vara bra i flera olika situationer då barn får förklarat för sig att det finns hemligheter som är ok att bryta; bra och dåliga hemlisar.

“ - Wohooo! ropar Charlie och David springer fram och kittlar honom. - Vilken fotbollsstjärna du är! ropar David. De skrattar högt. Men plötsligt känns det inte längre bra i magen och den glada känslan är som bortblåst. David tar på Charlie på ett sätt som känns konstigt och läskigt.” (*Charlie säger NEJ!*, Carlström, Källhage & Ziegler 2017)

De lekte sjöslag i badkaret med båtar och vattenpistoler. De låtsades att pistolerna var kanoner och de gapskrattade när de lyckades skjuta in skum i munnen på varandra. Men så tyckte Peter-Alexander den store att Jens tog konstigt på honom. (*Peter-Alexander den store*, Grensman 2007)

[...] ville Andreas att Vilda och han skulle leka en lek själva, som han hade hittat på. Vilda sa okej, det verkade spännande. Men när han visade sin snopp för henne och drog ner hennes byxor blev hon rädd. Han skulle precis ta med handen på Vildas snippa, när mamman ropade att fiket var klart. (*Vilda säger NEJ!*, Bosson Rydell 2006)

Jag tänkte att vi kunde leka, viskar han, och hans röst är konstig och han andas inte som vanligt. (*Bläckfisken*, Dahle & Nyhus 2017)

Ovanstående fyra citat är tagna ur de böcker där övergrepp inleds med- eller beskrivs av förövaren som en lek. Att övergreppet inleds med en lek sker alltså i hälften av de böcker som studerats. Detta ger barn som tar del av böckerna en normativ bild av att förövare använder lekar som en strategi att påbörja/inleda ett övergrepp. Då detta i tidigare forskning inte visat sig vara en allmän bild som finns i samhället av hur förövare lockar till sig ett barn är det sannolikt att barn möter denna bild för första gången i en barnbok. Alla barnböcker skapar en bild av hur ett sexuellt övergrepp går till, och alla redovisade aspekter blir barnets uppfattning av ämnet. Huruvida detta är en sanningsenlig bild eller ej kan inte fastställas i denna studie men barnböckerna ger barnen en version vuxna önskar att de har gällande hur sexuella övergrepp går till och allt vad det innebär.

5.2.3 Barnets reaktion

Själva övergreppet i boken *Barnen i Kramdalen* skildras som när en vuxen smeker ett barn över kinden utan att barnet vill det. Det som händer i boken när tafsaren smeker barnet över kinden är att barnet skriker "STOPP!". Den direkta reaktionen mot förövaren från flickan i Kramdalen uppenbarar sig även i *Snaskubben* (2013) där barnet på en gång reagerar på ett sätt som beskrivs såhär: "Jag skrek rakt ut i luften. - ÄCKELGUBBE! Sedan sparkade jag honom mellan benen." Ett annat sätt som visade på direkt reaktion från offret är i *Tryggboken* (2014) där flickans agerande beskrivs som följande: "Så den lilla flickan sprang ut från huset så fort hon bara kunde". I resterande böcker uppvisas inte samma snabba reaktion mot förövaren. Citaten ovan är tagna ur böcker där barnen inte känner förövaren, vilket i sig kan skapa skillnad på hur barnet reagerar. För faktum är att enligt tidigare forskning är det ovanligt att barn vågar säga ifrån på det sätt som barnen nyss beskrivna har gjort (Prop. 2004/05:45). Detta kan troligen handla om att de är barn och därmed i beroendeställning till den vuxna och att makten är ojämnt fördelat mellan den vuxne och barnet. Rasmusson (2007) menar att

vuxna är normen i samhället och att barn ses som passiva mottagare av vuxnas fostran. Barnböckerna där barnen säger ifrån uppvisar inte hur det ser ut i samhället idag, utan kan istället ses som ett önskvärt beteende författarna vill implementera hos barn. Ofta uppges detta som ett syfte med barnboken och speglar ett önskvärt beteende som vuxna vill lära barn.

I de böcker där barnet inte aktivt säger nej diskuteras det om att våga säga “nej!” och “stopp!”, vilket visar på att författarna även i dessa böcker vill ge barn en bild av att dessa reaktioner är önskvärda. Den stora önskan som finns i samhället om att barn ska våga säga ifrån, akta sig för möjliga förövare och alltid berätta för någon vuxen visar att skildringarna som finns i barnböckerna är starkt kopplade till normerna och det önskvärda i samhället. I majoriteten av källorna som denna studie använt sig av i kunskapsläget betonas vikten av att vuxna pratar med sina barn om gränser, att våga säga ifrån samt att alltid berätta för en vuxen. Trots att ämnet uppges som svårt att tala om påpekas det både i barnböckerna och i flertalet källor att det gör skillnad när vuxna vågar prata om ämnet med sina barn och att barnen därmed får information om ämnet (Landberg et al. 2015; Svedin & Banck 2002; Bird 2018; Rädda Barnen 2016; Batool och Abtahi 2017).

Det är nog inte så farligt, det är nog så vuxna gör. (*Charlie säger NEJ!*, Carlström, Källhage & Ziegler 2017)

Får barn inte information om sexuella övergrepp finns risken att de precis som Charlie i citatet ovan tror att det är ett normalt sätt att bli behandlad på. (Landberg et al. 2015; Svedin & Banck 2002; Bird 2018; Rädda Barnen 2016; Batool och Abtahi 2017). Citatet påvisar en risk som finns i verkligheten (ibid.) men i barnboken (2017) tydliggörs det senare att förövarens avvikande handling inte är normal, vilket Charlie får förståelse för. Detta påvisar att barnböckerna är starkt kopplade till normer och avvikelser som finns i samhället, vilken vuxna även vill vidareförmedla till barn. Att ha kunskap om sexuella

övergrepp som ett felaktigt beteende är något barn måste lära sig (Landberg et al. 2015). Meuwisse (2007) menar att normer konstrueras i samhället i form av sociala problem. Att barn får information om detta på ett pedagogiskt vis genom barnböcker skapar förhoppningsvis bättre förutsättningar för dem att våga ifrågasätta sådant som kan komma att verka normalt, men som känns svårt och fel.

5.3 Vilka karaktärer finns representerade i barnböcker?

5.3.1 De utsatta

5.3.1.1 Huvudkaraktären

Huvudkaraktären i alla studiens böcker är ett barn varav fyra är flickor, tre är pojkar och ett barn är könsneutralt. Offret och huvudkaraktären är samma person i sex av böckerna medan i *Tryggboken* (2014) får huvudkaraktären höra en berättelse om ett sexuellt övergrepp och i *Min kropp är min* (2006) berättar huvudkaraktären med hjälp av sina vänner för läsaren om sexuella övergrepp mot barn ur ett generellt perspektiv.

5.3.1.2 Kön

De som utsätts för ett sexuellt övergrepp i böckerna, alltså beskrivs som utsatta, är som tidigare nämnts fem flickor, två pojkar och ett barn som beskrivs som könsneutralt. Att det är fler flickor än pojkar som utsätts för sexuella övergrepp stämmer väl överens med vad tidigare studier uppvisat enligt bland annat Svedin och Banck (2002). Allmänna barnhuset redogör i sin undersökning (2015) att det är tre gånger vanligare att flickor har utsatts än pojkar samt att det vanligaste är att barn utan könstillhörighet utsatts för sexuella övergrepp. I tanken ska vi här ha med oss att Allmänna barnhusets undersökning är gjord på gymnasieelever som uppger att de har blivit utsatta tidigare i livet. Vi vet inte när övergreppen inträffat i barnens liv samt om de under den tiden de utsatts definierade sig som att vara utan normativ könstillhörighet eller om detta uppkommit senare. Svedin och Banck (2002) menar att pojkar som utsätts för ett sexuellt övergrepp av en man ofta efter övergreppet upplever en förvirring kring sin könsidentitet. Möjligtvis kan detta ses

som en förklaring till att 40% av gymnasieeleverna som blivit utsatta för ett sexuellt övergrepp och som ingått i Allmänna Barnhusets undersökning identifierar sig utan könstillhörighet.

Han älskar att spela fotboll, det är det bästa han vet. (*Charlie säger NEJ!*, Carlström, Källhage & Ziegler 2017)

Det fanns en sak som Peter-Alexander den store gillade bättre än allt annat, och det var att spela fotboll. [...] När han kom hem och var alldeles smutsig och lite blodig visste mamma och pappa att han hade kämpat för äran och guldets och gjort många mål. (*Peter-Alexander den store*, Grensman 2007)

Flickan älskade kattungar och eftersom hon kände grannen följde hon med honom. (*Tryggboken*, Kleven 2014)

Inte som när Gullet klär på och av sina dockor. (*Bläckfisken*, Dahle & Nyhus 2017)

Bilden som skapas i böckerna är i sig normativ med pojkar och flickor, vilket gör att barn utan normativ könstillhörighet saknar representation i de barnböcker som studerats. Som visas i citaten ovan finns det tydliga skillnader i hur karaktärerna beskrivs beroende på om den utsatta är en flicka eller en pojke. Dessa beskrivningar uppvisar stereotypiska föreställningar om hur olika kön bör bete sig. Detta i sig visar på den stigma och avvikelse en annan könsidentitet innebär, även för barn (Goffman 2007). I *Snaskgubben* (2013) sägs det utsatta barnet vara könsneutralt, men inte i syfte att personer utan könsidentitet ska kunna känna igen sig utan istället för att såväl pojkar som flickor ska kunna identifiera sig med den utsatta. Hade författaren till *Snaskgubben* (ibid) inte skrivit att syftet var att just pojkar och flickor skulle identifiera sig med huvudkaraktären hade denna bok kunnat verka som material där alla barn inkluderas, oavsett normativ

könstillhörighet eller ej. Att skriva böcker i jag-form som gjorts i denna bok hade på så vis både kunnat agera som ett inkluderande av barn som inte ses som en tydlig norm i samhället samt göra en känsla av identifikation med karaktären mer lättillgänglig.

5.3.1.3 De utsattas bakgrund

I de sju barnböcker där ett barn blir utsatt beskrivs det finnas en mamma närvarande i alla familjer och i alla förutom två finns det även en pappa närvarande. I böckerna nämns ingenting som ger en bild av att relationen mellan barn och föräldrar skulle vara problematisk samt så uppvisas inte heller något som kan tyda på ett svårt förflutet i familjen eller barnets liv. Barnen som utsätts påvisar inte ha några funktionsnedsättningar eller annat etniskt ursprung än svenskt. Barn med funktionsnedsättning samt annat etniskt ursprung uppvisas enligt forskning stå inför större risk att bli utsatta (Kim 2016). Denna bild uppvisas inte i de böcker där ett övergrepp sker men däremot i boken *Min kropp är min* (2006) visas en bild med flertalet barn där ett av barnen som är med på bilden är rullstolsburet samt heter ett av barnen på bilden Amir, vilket är ett namn som inte anses vara typiskt svenskt. Denna bok gör att igenkänningsfaktorn blir möjlig för fler barn då den tar med både de barn som anses vara inom normen och de som anses som mer eller mindre avvikande i förhållande till normaliteten i samhället. De andra sju böckerna som studerats illustrerar till skillnad från *Min kropp är min* (2006) en heterogen grupp individer som alla har liknande levnadsförhållanden och förutsättningar.

Vilda tycker om att gå till förskolan. Där brukar hon leka med Lisa. (*Vilda säger NEJ!*, Bosson Rydell 2006)

Jag samlade ihop mina kompisar och berättade om en plan jag hade. För nu fanns våra föräldrar i närheten och det kändes så säkert och tryggt att vi kunde göra ett bus. (*Snaskgubben* 2013)

Svedin och Banck (2002) menar att barn som utsätts för sexuella övergrepp ofta har få vänner och är socialt isolerade. I barnböckerna som studerats här uppvisas inga av dessa riskfaktorer. Tvärtom nämns i majoriteten av böckerna att offret har vänner och fritidsintressen, som bland annat uppvisas i citaten ovan.

Min guldklimp, säger mamma. För det är hon! Mammans fina, fina guldklimp.
Och pappas gulds katt! (*Bläckfisken*, Dahle & Nyhus 2017)

Pappa kröp ner bredvid honom och la armen omkring Peter-Alexander den store.
Och så låg de där en lång stund. (*Peter-Alexander den store*, Grensman 2007)

En superkram, säger pappa och kramar Vilda tills hon blir glad igen. (*Vilda säger NEJ!*, Bosson Rydell 2006)

Som synliggörs i citaten ovan speglas en god relation mellan barn och förälder i barnböckerna på flera olika sätt, både genom ord och handlingar. I majoriteten av böckerna beskrivs det att barnet som utsatts lever i en trygg relation med sin/sina föräldrar med mycket kärlek, vilket kan tyckas fortsätta i det normativa spåret. I böckerna uppvisas det finnas ett eller inga syskon hos alla huvudkaraktärer. Svedin och Banck (2002) menar att övergrepp är vanligare att förekomma i stora familjer men familjerna som uppvisas i barnböckerna är förhållandevis små. Skildringen av de utsatta barnen i majoriteten av barnböckerna lever upp till samhällets normer, det vill säga det önskvärda i relation till samhällets förväntningar på specifika individer (Svensson 2007). Den bild barnböckerna ger av en trygg familj samt att barn har många kompisar, vilket visats ovan gör att det blir svårt för de barn som inte uppfyller detta att känna igen sig. Detta blir i sin tur problematiskt eftersom forskning påvisar att det är högre risk att dessa barn blir utsatta för sexuella övergrepp. (Svedin & Banck 2002).

5.3.2 Förövarna

5.3.2.1 Förövarna som avvikare

Är det som att de är sjuka? undrar Vilda. Kan en doktor göra dem snälla igen? Mamma förklarar att det finns speciella doktorer som kallas *psykologer*. (*Vilda säger NEJ!*, Bosson Rydell 2006)

Det är ungefär som en förkylning fast mycket värre. Jens måste gå till doktorn i många år för att bli bra och du kan inte hjälpa honom. För du är ju ingen doktor, eller hur? (*Peter-Alexander den store*, Grensman 2007)

Barnvakten och kompisens äldre broder som är förövarna i två av böckerna beskrivs enligt citaten ovan för barnen som en sjuk person som behöver få hjälp av en doktor eller psykolog. I *Bläckfisken (2017)* där förövaren är en familjemedlem förstås det att förövaren inte längre får bo kvar hemma utan försvinner till okänd instans som mamman ordnar via telefon. Grannen som är förövaren i *Tryggboken (2014)* beskrivs få stora problem efter att ha utsatt flickan i berättelsen för ett övergrepp. I dessa böcker beskrivs tydligt att det som förövarna har utsatt offren för är något avvikande och fel i relation till hur det bör vara (Goffman 2007) i förhållande till samhällets normer kring sex och sexualitet (Knutagård 2007). Knutagård (2007) menar att sexualitet enligt normen ska utövas mellan en man och en kvinna i samma (vuxna) ålder och handlingen en förövare utför på ett barn går emot normaliteten. Kopplingen till en sjukdom kan ses som ett förhållningssätt till det stigma förövarens beteende innebär. Förövarens beteende gör den till det Swärd (2007) benämner som outsiders. Att någonting klassas som en sjukdom skapar en direkt avvikelse från normen och att föräldrarna förklarar att förövaren exempelvis ska till en doktor för att bli frisk är ett direkt antydande till att försöka hitta tillbaka till det som anses normalt. Att jämföra förövarens beteende med en svår förkylning kan ge en tydlig bild av avvikelsen på ett sätt som möjligtvis är lättare för ett barn att förstå, men kan samtidigt ses som ett förminskande av något som kommit att

definieras som ett stort samhälleligt problem. Samhället ser saker och ting i normer och avvikelser, det vill säga rätt och fel och att signalera om avvikelse, i detta fall ett övergrepp som en förkylning blir en normalisering av ett större problem som barn bör läras att ta avstånd från. Att göra denna liknelse innebär även att ansvaret läggs på en sjukdom och inte på den vuxne förövaren. Vi ställer oss även frågande till vad samhället ser som botbart och inte. Det finns många olika avvikande beteenden och vår bild är att en del av dessa ses som obotbara. Föräldrarna i barnböckerna beskriver beteendet som en sjukdom men frågan är hur många föräldrar som tror på att en förövare kan bli frisk och efter behandling hade gett personen en andra chans. Bilden som föräldrarna ger barnen i barnböckerna stämmer troligtvis inte överens med hur vuxna generellt ser på fenomenet i samhället. Att förklara beteendet som en sjukdom kan även ses som en undanflykt för att föräldrar inte ska behöva ta itu med en stor och svår diskussion. Detta ställer oss frågande till vilken bild barn egentligen får av denna sociala problematik. Det hela blir en större fråga om hur vi ska se på samhälleliga problem och ansvarsfördelning vid brottsliga handlingar. I majoriteten av böckerna läggs ansvaret direkt på förövaren vilket förtydligar att det är förövaren i grunden och dess handlingar som är avvikelsen; händelsen liknas därmed inte med ett tillfälligt virus. Då vi även har gjort oss till känna om bland annat Batoool och Abtahis (2017) forskning om att barnen lätt lägger skulden på sig själva finns det en relevans i att lägga skulden odelat på förövaren, och då inte förklara det som en sjukdom.

5.3.2.2 Den stereotypiska förövaren

“En snaskgubbe är en person som ger godis till barn eller lurar iväg pojkar och flickor genom att locka med en gullig hund. Men inte för att vara snäll utan med en baktanke om att få något tillbaka. **Alltså: Barnet får snask medan personen tänker på snusk!**”

(*Snaskgubben*, Ljungberg 2013)

I de två böckerna där det är en främling som är förövaren benämns personerna som en snaskgubbe och en tafsare. Dessa böcker upprätthåller det stigma som finns kring

förövare som är konstruerat av stereotypiska uppfattningar (Goffman 2007) om personer som förgriper sig på barn. Barnböckerna som diskuteras precis ovan beskriver att förövaren är en främling, vilket är den stereotypiska förövaren ur ett samhälleligt perspektiv (Tjejjouren 2010/2011; Svensson 2014). Däremot visar tidigare forskning att det vanligaste är att en närstående eller någon som känner barnet sedan tidigare är förövaren (Tener et al. 2018; Seto et al. 2015; Svedin & Banck 2002). Av de barnböcker som ingår i studien är det endast i *Bläckfisken* (2017) offret blir utsatt av en familjemedlem. I två av böckerna blir barnen utsatta för ett sexuellt övergrepp av en främling och i fyra av böckerna är förövaren en person barnet känner sedan tidigare men inte har något blodsband med. Dessa sistnämnda fyra förövarna är en granne, en äldre kompis, en kompis storebror samt en barnvakt. I *Min kropp är min* (2006) ges många exempel på förövare vilket ger en bild som stämmer bra överens med det som tidigare forskning visar då flertalet av exemplena är någon barnet känner (Rädda barnen 2016; Seto et al. 2015; Svedin & Banck 2002; Tener et al. 2018; Batool & Abtahi 2017). I *Min kropp är min* (2006) nämns mamma, pappa, mormor, morfar, farmor, farfar, farbror, faster, morbror, moster, syskon, tränare, lärare, främling och granne som möjliga förövare.

5.3.3 Hjälparna

5.3.3.1 Vuxna som hjälpare

Vi ska berätta vad som hänt för en vuxen person som vi litar på. (*Min kropp är min*, Enoksson 2006)

Var aldrig rädd att berätta för mig eller någon annan vuxen om det händer dig. Inte ens om du lovar att inte berätta hemligheten för någon. Om en vuxen inte tror på dig eller har tid att lyssna måste du gå till en annan vuxen som kan hjälpa dig. (*Tryggboken*, Kleven 2014)

[...] Gullet var duktig och modig som berättade. - Såna saker får inte vara hemliga, säger mamma. - Såna hemligheter är alldeles för stora för att vara ensam om. (*Bläckfisken*, Dahle & Nyhus 2017)

I majoriteten av böckerna benämns att barn kan prata med vuxna om hemligheter, vilket ger en bild av att vuxna ur ett generellt perspektiv kan ses som potentiella hjälpare. I sju av åtta böcker beskrivs barnets föräldrar som hjälpare men majoriteten av barnböckerna uppvisar på något sätt att även andra vuxna är tillgängliga för att hjälpa. *Min kropp är min* (2006) nämner som visat i citat ovan ingen specifik hjälpare utan nämner vuxna ur ett vidare perspektiv. Rasmusson (2007) skriver att avvikelser från normen ses som en risk för barn. För att inte gå miste om den utveckling som ses som optimal kan barn behöva räddas ur miljöer och sociala sammanhang som ses som detta och i alla böcker uppvisas räddaren från det avvikande i första hand vara en förälder, i andra hand en annan vuxen. Som tidigare nämnt är alla barn medlemmar i familjer som uppvisas nå upp till normativa förväntningar från samhället.

5.3.3.2 Föräldrar

I sju av åtta barnböcker berättar barnet själv för minst en av sina föräldrar om vad som hänt. Mamman får i sju av böckerna ta del av informationen och i en del böcker även pappan. Ingen av böckerna visar ett scenario när barnet vänder sig till någon annan än en förälder. I samtliga böcker får barnen hjälp och stöd av sin mamma eller båda föräldrarna efter de berättat. Stödet och hjälpen som föräldern/föräldrarna ger sitt barn gör att de blir det vi valt att definiera som hjälpare. Detta speglar även vad som är framtaget i tidigare forskning: att barn vänder sig i första hand till föräldrar och då ofta mamman (Svedin & Banck 2002).

I en av de fem böcker där två föräldrar presenteras är det enbart en av föräldern som beskrivs som hjälpare. Detta är i boken *Bläckfisken* (2017), där brodern utsätter sin lillasyster för ett sexuellt övergrepp. I denna bok beskrivs endast mamman som hjälparen

och pappan beskrivs till skillnad från mamman inte vilja förstå vad som hänt. I boken påvisas det då pappan beskrivs som en struts som varken vill höra talas om det som hänt eller prata om det. Pappans reaktion visar sig enligt tidigare forskning vara vanlig. Den vanligaste attityden gentemot sexuella övergrepp syskon sinsemellan är att föräldrarna förnekar det som hänt (Tener et al. 2018). I de andra fyra böckerna där såväl en mamma som pappa är med i berättelsen beskrivs de båda som hjälpare.

5.3.3.3 Hjälpare enligt normen

Hjälparrollen i sin tur är tydlig i alla berörda böcker men hur ser detta ut för barn som inte har föräldrar eller ett socialt skyddsnät med vuxna som de känner förtroende för? Om barn inte har någon att berätta för eller att vända sig till för att få hjälp; vad blir möjligheten för dem att komma över det som hänt? Som Rasmusson (2007) skriver ses barn vara helt beroende av vuxnas fostran och stöd av hjälp när de utsätts för något som går emot barnkonventionen som norm. Detta gör oss undrande över hur det går för den procentandel som inte berättar, inte kommer till polisen/socialtjänstens kännedom eller som inte har ett socialt skyddsnät. Den andel som inte får någon slags hjälp saknas i barnböckernas skildring, vilket leder till att en grupp barn inte kan känna igen sig i materialet.

5.4 Vilka känslor benämns i barnböcker förekomma vid sexuella övergrepp?

5.4.1 Negativt associerade känslor

Och då var det inte ett dugg roligt längre. Det gjorde ont och kändes fel. Han kände sig inte alls så stor, mer som Peter-Alexander den lille. (*Peter-Alexander den store*, Grensman 2007)

- Många barn säger att de märker när något inte känns tryggt och rätt. Vissa barn känner en orolig känsla, andra säger att magen känns alldeles konstig. Det är

viktigt att du lyssnar på dina känslor som säger att du ska akta dig. (*Tryggboken*, Kleven 2014)

Genom citaten ovan blir det tydligt att barnböckerna påvisar negativa känslor associerat med övergrepp. Utifrån ett normperspektiv kan det ses som att barnböckerna möjligtvis försöker ge en bild av hur det är normalt att känna när en blir utsatt för ett avvikande beteende. I sex av de åtta barnböckerna som studerats nämns det under det sexuella övergreppet att barnet upplever att det känns fel, inte rätt eller har en känsla av att det inte ska kännas såhär.

Men när han visade sin snopp för henne och drog ner hennes byxor blev hon rädd. (*Vilda säger NEJ!*, Bosson Rydell 2006)

Och han var rädd för Jens. Rädd att Jens skulle göra så igen. Jätterädd!
(*Peter-Alexander den store*, Grensman 2007)

Att barn som blir utsatta för ett sexuellt övergrepp blir rädda beskrivs i fem av de åtta barnböckerna. Detta beskrivs i de fem böcker där barnen känner eller vet vem förövaren är sedan tidigare. Att rädsla är en känsla barn känner efter ett övergrepp poängterar *Rädda Barnen* (2016) och *Batool & Abtahi* (2017) är vanligt. Som tidigare nämnts inleds övergreppen i fyra av barnböckerna med lek eller bus. Av dessa fyra böcker är det tre av dem där barnet får en känsla under övergreppet som beskrivs med att det inte är roligt/glatt längre eller att den glada känslan är som bortblåst. Detta beskrivs tydligt och ordgrant i *Charlie säger NEJ!* (2017): "Men plötsligt känns det inte längre bra i magen och den glada känslan är som bortblåst". Att barn som utsätts för ett övergrepp känner att det inte är roligt, glatt eller att den glada känslan de haft tidigare är som bortblåst nämns som sagt i tre av böckerna. Att barn känner sig rädda, upplever att det känns fel, inte rätt eller att barnet får en känsla av att det inte ska kännas såhär nämns i majoriteten av

böckerna. Dessa känslor blir alltså normaliserade i barnböckerna och förmedlar till barnen som läser att dessa känslor är vanliga att uppleva vid ett sexuellt övergrepp.

Hon sa inte nej, inte på riktigt, kanske sa hon ja med sin kropp. Dumma kropp som inte gjorde sig fri, som inte sprang, som inte ropade. Dumma kropp som inte sa nej. Dumma kropp som gjorde som bläckfisken ville. (*Bläckfisken*, Dahle & Nyhus 2017)

Charlie tycker att det känns pinsamt att berätta för mamma men han tar mod till sig och säger [...] (*Charlie säger NEJ!*, Carlström, Källhage & Ziegler 2017)

Tidigare forskning påvisar att utöver de känslor som nämnts ovan är skuld och skam ytterligare två vanliga känslor som barn upplever vid ett sexuellt övergrepp (Rädda Barnen 2016; Batool & Abtahi 2017). I de barnböcker vi studerat är det endast i två av böckerna dessa känslor benämns, vilket visas i citaten ovan. Att barn lägger skulden på sig själva efter att ha blivit utsatta för sexuella övergrepp kan vara en effekt av det stigma som finns kring handlingen. Goffman (2007) beskriver stigma som något som definierar en avvikande egenskap i relation till samhällets bild av vad som är normalt. När barnen börjar ifrågasätta sin roll i övergreppet kan de se sitt agerande som betydande i händelseförloppet, vilket vi ser bland annat i citatet ovan från *Bläckfisken* (2017). Vi människor är rädda för att ses som annorlunda gentemot majoriteten, det vill säga att vi är rädda för att bli stämplade som konstiga/avvikande. Vi kan då undra varför barn känner skuld och skam när de blivit utsatta för något som de inte kunnat påverka. Kanske kan det bero på att barn är rädda för att bli kategoriserade som annorlunda, och därmed bli behandlade som avvikande. Det kan även möjligen bero på att barnet inte fått tillräckligt med information om ämnet för att förstå att det inte är deras fel. Desto fler barn som får information om att vissa typer av beröring/handlingar är förbjudna leder förhoppningsvis till att fler barn vågar berätta om de skulle bli eller har blivit utsatta. Barn som berättar kan även modellera för andra barn och på så vis minska de känslor av

skuld och skam som många utsatta barn känner. Att barnböcker inte nämner dessa känslor kan vi se som problematiskt, samtidigt som vi kan förstå att den bild som barnböcker ger är den önskvärda. Det är önskvärt att barn inte ska känna dessa känslor och att inte redogöra för dessa kan ge en bild av att de inte finns. Samtidigt kan vi se detta som problematiskt när vi vet att många barn som blir utsatta känner dessa känslor. När de inte tas upp i barnböckerna kan det möjligtvis leda till att barn som känner dessa känslor får en bild av att deras känslor är felaktiga eller avvikande.

5.4.2 Positivt associerade känslor

Det var precis just då som jag kände hur mina reservkrafter kom till mig. Jag torkade bort tårarna och snoret mot armen och blev riktigt arg. Nu fick det verkligen vara nog. [...] Som om det inte räckte plockade han fram snoppen och ville att jag skulle ta på den. Han försökte röra vid min kropp. Alltså min kropp som ingen får peta på utan min tillåtelse. NU FICK DET VERKLIGEN VARA NOG! Nu skulle jag inte vara snäll längre. (*Snaskgubben*, Ljungberg 2013)

En typ av känsla som skiljer sig från de som beskrivs i resterande böcker är den känsla som beskrivs i citatet ovan ur *Snaskgubben* (2013). Efter citat beskrivs i boken hur barnet sparkar gubben mellan benen och springer hem. Reaktionen barnet uppvisar utifrån sina känslor av att få reservkrafter är en intressant skildring när det sätts i relation till tidigare forskning och normer. Forskning som visar att reservkrafter är en vanligt förekommande känsla i förhållande till övergrepp har inte funnits i sökandet av relevant bakgrundsinformation till denna studie och det är inte en känsla som finns beskriven någon av de andra böcker som studerats. Att alla barn ska stå upp för sig och säga ifrån är ett högst önskvärt beteende utifrån normer om rätt och fel men det finns fler aspekter att ta hänsyn till här. Rasmusson (2007) menar som tidigare nämnt att barn är fullständigt beroende av vuxnas fostran och skydd i sin utveckling. När barnet får reservkrafter i barnboken går det fullständigt emot detta påstående. Här är barnet starkt och kan ta hand

om sig själv i en sårbar situation och behöver i stundens hetta ingen hjälp eftersom hen känner att hen får reservkrafter. Här blir skillnaden mellan barnboken och verkligheten tydlig. I *Snaskgubben* (2013) sparkar barnet sin förövare och vi verkligheten reagerar den utsatta ofta passivt och skräckslaget (Tiihonen Möller, Söndergaard & Helström 2017). Detta får oss att undra om författaren har ett uppfostrande syfte med boken och därmed vill lära barn göra motstånd, istället för att ge barn en bild av de reaktioner som faktiskt är vanligt förekommande i verkligheten.

Men det är spännande också, spännande och farligt, som att hålla andan och känna hur det bultar. (*Bläckfisken*, Dahle & Nyhus 2017)

[...] ville Andreas att Vilda och han skulle leka en lek själva, som han hade hittat på. Vilda sa okej, det verkade spännande. (*Vilda säger NEJ!* Bosson Rydell 2006)

Ytterligare en känsla som kan tolkas som positiv är en känsla av att det känns spännande. Detta beskrivs i två av de böcker vi studerat. Att dessa barnböcker normaliserar en känsla som inte normalt associeras med sexuella övergrepp öppnar upp för att dessa känslor inte är något barn ska skämmas över eller skuldbelägga sig för om de skulle känna eller har känt i samband med ett övergrepp. Att barnböckerna beskriver ett stort spektra av känslor upplever vi som främjande då det tillåter barn att känna på sitt sätt, utan känslor av att vara annorlunda eller vika mot normaliteten.

6. Avslutande diskussion

Denna studie har på olika sätt visat på den komplexitet som finns kring sexuella övergrepp mot barn och kring hur ämnet framställs i barnböcker. Det finns få informationskällor som tar upp sexuella övergrepp på ett sätt som är anpassat för barn (Landberg et al. 2015). Barnböcker är ett material som riktar sig mot barn och som förmedlar normer, vilket i sin tur gör att de öppnar upp för ett ifrågasättande av samhällets gällande normer och strukturer (Nikolajeva 2017). Syftet med denna studie

har varit att öka kunskapen om hur sexuella övergrepp framställs i barnböcker. De barnböcker som studerats har därav varit böcker som berör sexuella övergrepp mot barn. Böckerna skildrar hur ett övergrepp kan gå till, vilka känslor det kan leda till, vem som kan bli utsatt, vem som kan utsätta samt vem som kan vara till hjälp. Barnböckerna ger barn en konstruerad bild av ämnet utifrån påhittade berättelser. Vi har funnit att barnböckerna genom att normalisera såväl känslor som handlingar till viss del försöker ge barn en tillrättalagd bild av verkligheten. Detta görs troligtvis med förhoppning om att förändra verkligheten genom att minska den stigma som finns kring ämnet och för att barn ska ha möjlighet att ta del av information om sexuella övergrepp på ett sätt som är anpassat för dem.

Barnböckerna har studerats och analyserats med hjälp av begreppen norm och avvikelse, samt gentemot tidigare forskning inom ämnet. Detta har visat på att barnböckerna till viss del speglar det samhälle vi lever i, men att det även finns stora inslag av att försöka beskriva önskvärda ageranden, reaktioner och känslor i förhållande till sexuella övergrepp. Genom att beskriva det önskvärda samt genom att tillrättalägga vissa aspekter av ett sexuellt övergrepp kan troligtvis barnböcker lyckas avdramatisera bilden av fenomenet. Detta kan förhoppningsvis leda till att fler barn vågar prata om ämnet samt att barn inte känner sig lika ensamma i situationen om de skulle bli eller har blivit utsatta för ett sexuellt övergrepp. Vi anser att barnböckernas beskrivningar av önskvärda känslor, handlingar och reaktioner kan vara problematiska eftersom det lett till att en del av de känslor, handlingar och reaktioner som vi vet är vanliga hos barn uteslutits. Vi har funnit att detta kan göra att böckerna trots sitt goda syfte delvis missar sitt mål som är att underlätta för barn att samtala om ämnet. Istället kan detta resultera i att barn som exempelvis känner skuld och skam eller inte vågar berätta för en vuxen upplever att de avviker från det normala och önskvärda och därav förblir tysta. Vi vill poängtera att samtliga barnböcker beskriver själva övergreppet som en felaktig och avvikande handling, men viljan att avdramatisera finner vi även här. I två av böckerna beskylls inte övergreppet direkt på förövaren utan förklaras med en sjukdom. Detta leder till en större

fråga om hur vi kan se på avvikande beteenden. Vad anses vara botbart egentligen och hur förhåller sig samhället till det? Att förklara beteendet som en sjukdom inför barn kan ses som en undanflykt för att slippa ta itu med en stor och svår diskussion. Skulden läggs inte på förövaren utan på en sjukdom, vilket alla kan drabbas av. Detta ställer oss frågandes till vilken bild barn egentligen får av detta sociala problem. Förövaren kan möjligtvis i barns ögon bli en oskyldig person som drabbats av en sjukdom.

Det finns en hel del likheter i de olika barnböckerna gällande de utsatta, förövarna samt hjälparna. De utsatta barnen beskrivs i alla böcker förutom i *Min kropp är min* (2006) som en heterogen grupp barn som är glada, har en trygg omgivning och föräldrar som älskar dem. Bilden som målas upp kring barnen och dess familj är högst normativ och önskvärd ur ett samhälleligt perspektiv. Förövarna beskrivs i alla böcker som avvikande i förhållande till samhällets förväntningar och beteendet ses som felaktigt utifrån de gällande normerna i samhället. Hjälparna i alla böcker förutom i *Min kropp är min* (2006) är den utsattes förälder eller föräldrar, vilket även detta är normen och det önskvärda i samhället. I *Min kropp är min* (2006) ges flertalet exempel på såväl vilka som kan bli utsatta som vilka som kan vara förövare. Därav kan flera barn känna igen sig när de läser boken samt ger den en bild av att en förövare både kan vara någon barnet känner väl samt en person barnet inte tidigare träffat.

Svensson (2007) poängterar att normer och normalitet är av stor relevans för socialt arbete. Detta gör att kunskapen om hur barnböcker beskriver sexuella övergrepp blir viktig för professionen. Att det finns få källor som förmedlar kunskap om sexuella övergrepp som är anpassade till barn kan leda till att barn endast får information om ämnet via barnböcker. Detta i sig är ett intressant problemområde som inte täckts i denna uppsats. Varför finns det inte fler lättillgängliga informationskällor riktade till barn och varför är ämnet så svårt att prata om? Vi kan se fördelar med att ta upp detta ämne i såväl förskolan som skolan. Detta för att barn ska kunna diskutera både med andra barn, men även med vuxna utanför hemmet, eftersom vi vet att det är i hemmet de flest övergrepp

sker. Det hade därför varit intressant att en dag vidga denna studie för att se hur och om ämnet tas upp i förskolor och skolor tillsammans med barn. Att barnböcker är en av få källor som kan ge barn information om ämnet är ytterligare en aspekt som talar för att denna studie är viktig och relevant för ämnet socialt arbete. Detta framförallt eftersom det är socialarbetare som många gånger möter och samtalar med barn som blivit utsatta för sexuella övergrepp.

7. Litteraturlista

7.1 Empiriskt material

- Carlström, Källhage & Ziegler (2017) *Charlie säger NEJ!*
- Dahle, Nyhus (2017) *Bläckfisken*. Bokförlaget Daidalos: Danmark.
- Enoksson, Helena (2006) *Min kropp är min*. Västerås stift: Västerås.
- Grensman (2007) *Peter-Alexander den store*. Argument förlag AB: Varberg.
- Kleven (2014) *Tryggboken: Vi lär oss om gränser och magkänslan*. Brave bird prints: Lithuania.
- Ljungberg (2013) *Snaskgubben: en bok för alla barn som inte låter sig luras*. Idus förlag: Riga.
- Bosson Rydell, Marie (2006) *Vilda säger NEJ!* Gleerup
- Sjölander, Andreas, Sjölander Emelie (2017) *Barnen i Kramdalen: En saga om integritet, tafsare och nättroll*. Boksmart AB.

7.2 Referenslista

- Svensson, Peter & Ahrne, Göran (2011) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.
- Batool, S, & Abtahi, A 2017, 'Psychosocial Impact of Childhood Sexual Abuse: Perspective of Victims', *Journal Of Arts & Social Sciences*, 4, 2, pp. 36-48,
- Bird, H 2018, 'TEACHING SEXUAL CONSENT: How young is too young?', *Community Practitioner*, 91, 2, pp. 36-40, CINAHL Complete, EBSCOhost, viewed 4 May 2018
- Goffman, Erving (2007) *Stigma: den avvikandes roll och identitet*. Nordstedts Förlag: Stockholm
- Kim, Y 2016, 'Evaluation of a Sexual Abuse Prevention Program for Children with Intellectual Disabilities', *Behavioral Interventions*, 31, 2, pp. 195-209.

- Knutagård, Hans (2007) Sexuell normalitet. I Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Författarna och Studentlitteratur: Lund.
- Lewis, Ruth (2009) "Parent-child communication about sex and sexuality : everyday practices, processes and meanings". University of Edinburgh.
- Landberg, Åsa, Svedin, Carl Göran, Priebe, Gisela, Wadsby, Maria, Jonsson, Linda & Fredlund, Cecilia (2015) "Det gäller en av fem - fakta om barn, sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2014". Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Meeuwisse, Anna (2007). Sociala kategoriseringar, ojämlikhet och motståndsstrategier. I Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Författarna och Studentlitteratur: Lund.
- Nikolajeva, Maria (2017) *Barnbokens byggklossar*. Studentlitteratur AB, Lund.
- Proposition 2004/05:45. *En ny sexuealbrotslagstiftning*. Stockholm: Justitiedepartementet
- Rasmusson, Bodil (2007) Barns villkor och rättigheter i globalt perspektiv. I Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Författarna och Studentlitteratur: Lund.
- Regeringskansliet (2014) *Konventionen om barnets rättigheter - Med strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*. Elanders.
- Schechter, M.D. & Roberge, L. (1976). Sexual exploitation. I: Helfer, R.E., Kempe, C.H. editors. *Child abuse and neglect: the family and the community*. Cambridge: Ballinger.
- Seto, M, Babchishin, K, Pullman, L, & McPhail, I 2015, 'The puzzle of intrafamilial child sexual abuse: A meta-analysis comparing intrafamilial and extrafamilial offenders with child victims', *Clinical Psychology Review*, 39, pp. 42-57.
- Svensson, Kerstin (2007) Normer, normalitet och normalisering. I Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Författarna och Studentlitteratur: Lund.
- Svedin, Carl Göran, Banck Lena (2002) *Sexuella övergrepp mot flickor och pojkar*. Studentlitteratur, Lund.

Svensson, Frida (2014) *Barnpsykolog: "Visa var gränsen går"*. Svenska Dagbladet.
[Hämtad från <https://www.svd.se/barnpsykolog-visa-var-gransen-gar>.]

Swärd, Hans (2007) Om outsiders och att hålla normalitetsdjävulen i schack. I Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Författarna och Studentlitteratur: Lund.

Tener, D, Lusky, E, Tarshish, N, & Turjeman, S 2018, 'Parental Attitudes Following Disclosure of Sibling Sexual Abuse: A Child Advocacy Center Intervention Study', *American Journal Of Orthopsychiatry*.

Tiihonen Möller, Anna, Söndergaard, Hans-Peter, Helström, Lotti (2017) *Tonic immobility during rape*, Department of Clinical Science and Education, Karolinska institutet, Sweden.

Tjejjouren (2010-2011) *FULA GUBBAR, NÄTFLIRTAR OCH CAMSEX*.

Vetenskapsrådet (u.å.) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Wallby, Karin & Schillaci, Maria (2016) "Detta borde alla veta om sexuella övergrepp". Rädsla barnen.